

TÜRK YURDU

Türkan ERDOĞAN

Türkiye’de Kadın Hareketinin Örgütlenme Sürecinde Nezihe Muhittin’in Rolü

Ağustos 2011 - Yıl 100 - Sayı 288

Eğitimci, yazar, okul müfettişi olan Nezihe Muhittin (Tepedelenligil), Türk kadınının yaşamın her alanında erkeğin sahip olduğu vatandaşlık statüsü ve haklarına sahip olması için mücadele vermiş, kadınlık yararına çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Zehra Celasın (1946:125), N. Muhittin’i “II. Meşrutiyet devrinin mektep müdiresi, yakışıklısı ve otoriter aydın kadını” şeklinde tanıtarak Cumhuriyet devrinin romancılarından biri olarak gösterir.

Bürokrat bir aileden gelen N. Muhittin, 1889-10 Şubat 1958 tarihleri arasında yaşamıştır (Mercancıgil, 1958: 212). İstanbul’da yetişmiş olan Muhittin, ileriki yıllarda vazifeleri nedeniyle bir müddet İzmir’de bulunmuştur. Babası Musul istinaf azalığından

emekli Muhittin Bey, annesi ise serasker Ağa Hüseyin Paşa'nın oğlu Ali Şevket Paşa'nın kızı Zehra Hanım'dır (Çakır, 1997:10).

Nezihe Muhittin hayatında en çok etkilendiği kadın olarak dayısının kızı Nakiye Hanım'ı gösterir. Nakiye Hanım, Türk kadınının mücadelesi yolunda çaba sarf etmiş, Meşrutiyet döneminin önemli münevver kadınlarından. N. Muhittin, onu ideal kadın tipine örnek gösterir. Nakiye Hanım, Onun ilk mürebbisidir. N. Muhittin'e göre (1931: 16) o, "tahayyül ettiği asri kadın tipini yaşatmış, bugün hayal olmuş bir şahsiyettir." Yazar ayrıca Kıbrıslı Azize Hanımefendi, Refika Hanım ve Feride Hanım'dan etkilendiğini yazmaktadır. Halide Edip, yazıları ve romanlarıyla, Fatma Aliye Hanım ise faaliyetleriyle hayran olduğu kişilerdir.

Eğitimi daha çok özel derslerle tamamlayan N. Muhittin, Ziver Bey'den özel dersler almış, 10-11 yaşlarında iken Darü-l muallimat'ın dördüncü sınıfına yazılmış, ancak buradaki eğitimden memnun kalmayınca altı ay sonra okuldan ayrılarak eski hocasından ders almaya devam etmiştir. Kendisi ile yapılan bir röportajda ilk makalesini 18 yaşında iken yazdığını, o yıllarda Darü-l muallimde (lisede) hoca olduğunu belirtmiştir. Aynı görüşmede N. Muhittin, Tepedelenli Ali Paşa'nın da eşinin büyük dedesinin büyük dedesi olduğuna değinmiştir. En çok beğendiği yazarlar; R. Nuri, Sadri Ethem, Mahmut Yesari, Selami İzzet, Valâ Nurettin, Peyami Safa gibi dönemin önde gelen yazarlarıdır (Topçuoğlu, 1984: 20,26). "Avrupa'ya Talebe İzamı" başlıklı ilk makalesi, İslamcı akımın yayın organı *Sebilürreşat* dergisinden sert tepkiler alır. Muhittin o yıllardan itibaren toplumsal konular üzerine yazmayı sürdürecektir.

1910'lu yıllarda Maarif Nezareti'nin açmış olduğu sınava başvurduğu dönemde N. Muhittin, İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'ne müdür tayin edilir. Bir ay sonra, başvurduğu sınava girer ve kazanır. Kız İdadisine ulum-u tabiiye muallimi göreviyle tayin edilir. Aynı okulda Muallim Halide Edip ve Muallim Nakiye Hanım ve ayrıca başka bir mektepte müdür olan Şuküfe Nihal ile tanışır. N. Muhittin (1931: 36), bu yıllara ilişkin düşünsel dünyasını eserinde okuyucuya şu şekilde aktarır: "Ben ise henüz kadının hususi vasıflarını tekâmül ettirmesinin her yerde, her işte kadının erkekle omuz ölçmek sırasının henüz gelmediğini, fakat içtimai ihtiyaçların belirlediği yerlerde hiç düşünmeden en yeni fikirlerin hemen fiil haline getirilmesini temenni edenlerdendim."

N. Muhittin, aynı zaman içerisinde İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebinde müdirelik, Kız İdadisi ve Darü-l muallimat'ta öğretmenlik görevlerinde bulunmuştur. Müdiresi olduğu İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'nin ders programına "spor, musiki" gibi yeni dersleri aldırılmıştır. Bu mektep, İngilizce, Almanca ve Fransızca eğitimi veren ilk kız mektebi olma özelliğine sahiptir. Yıllar sonra yayımladığı *Türk Kadını* (1931: 31-57) adlı eserinde N. Muhittin, okulun gelişmesi için çok çaba sarf ettiğini belirtecektir. Mektep'teki görevi sırasında Selim Sırrı, Satı Bey, İsmail Hakkı, Harun Bey ve Kemal Bey gibi dönemin eğitimcileri ile görüşmelerde bulunur, daha sonra kadınlardan oluşan bir teftiş heyetine tayin edilir. Heyette görev alan diğer kadınlar ise Sadiye ve Hatice Hanım'dır. N. Muhittin, Selçuk Hatun Kız Sultanisi'ne ilk defa yalnız olarak müdire tayin edilir.

N. Muhittin, Balkan Savaşı yıllarında ülke savunması, Türk kadınının çalışma ve eğitim hayatına katılımı, kimsesiz kadınlar ve çocuklara yardım amacıyla örgütlenme faaliyetlerine hız kazandırır. Ülke sorunları, millî ekonomi, Türk kadınının toplumdaki statüsü ve rolü, siyasal sorunlar, kadının hak mücadelesi yolunda örgütlenmesi ve bilinçlendirilmesi gibi birçok konuda konferanslar düzenleyerek ya da konuşmacı olarak katılarak Türk kadınının ve toplumun aydınlatılmasına hizmet eder. Cumhuriyet öncesi kültürel, hayırsever, yardım ve milli savunma amaçlı dernek faaliyetlerine ek olarak daha Cumhuriyet Halk Fırkası ilan edilmeden, "ilk siyasal oluşum" (Çaha, 1996:116) olma özelliğine sahip Kadınlar Halk Fırkası'nın kurucusu olur. Bu dönemden itibaren, daha sonra Fırka'nın adının değiştirilmesi ile kurulan Türk Kadınlar Birliği'nin başkanlığını da üstlenerek, kadının siyasal haklarına kavuşmasında, edilgen bir nesne olmayıp, tıpkı erkek gibi toplumun bir üyesi ve vatandaşı olduğu inancının yerleşmesinde önemli roller üstlenir.

1927 seçimlerinin yaklaştığı dönemde Türk Kadınlar Birliği'nin üyeleri ve N. Muhittin, seçime kadının da katılımı için yoğun mücadele vereceklerdir. Basında hararetli tartışmalar sürerken N. Muhittin, basına verdiği demeçlerinde sert tavırlarını sürdüreceklerine dair kararlı bir tutum sergiler. Türk Kadınlar Birliği'nin katı tavrı Meclis'teki görüşmelere de yansır, milletvekilleri arasında görüş ayrılıkları doğar ve kadının siyasal hak talebine ilişkin tartışmalar, dönemin aktüel konuları arasına girer. Ancak Eylül 1927 tarihinde polis baskını neticesinde usulsüzlük kararı ile evraklar mühürlenir, N. Muhittin ve Birliğin yönetim kurulu üyeleri görevden uzaklaştırılır (Caporal, 1982: 694; Çakır, 1996: 78). N. Muhittin'den sonra başkanlığa seçilen Latife Bekir döneminde Birlik daha çok kültürel, ekonomik ve yardım amaçlı bir görünüm ve hükümet yanlısı yumuşak bir tavır sergiler.

Nitekim 1930 yerel ve 1935 genel seçimlerinde aday gösterilen ve seçilen kadınların çoğu birlik üyeleri arasından çıkacaktır (Çakır, 1997: 11). N. Muhittin, 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'na bağlı "Kadın Varlığı" adıyla bir derneğin kurulması için çalışır, ancak Fırka'nın feshedilmesiyle girişimleri sonuçsuz kalır. Çakır'ın verdiği bilgilere göre, Suat Derviş ile birlikte derneği kurma çabalarına girişen N. Muhittin, "oluşturduğu kadın gruplarıyla Türk siyasal tarihinde ilk kez evlere de giderek kadınlarla konuşur, parti için propaganda yaparak üye toplar." Daha Parti feshedilmeden, parti adayları olarak N. Muhittin, Beyoğlu'ndan, Suat Derviş ise Beyazıt'tan 1930 seçimine ilk sıradan katılırlar, ancak seçimi kazanamazlar. N. Muhittin, 6 Şubat 1935 tarihinde Şaziye Berrin gibi seçime bağımsız aday olarak katılmayı düşünür, ancak dönemin o günkü koşullarında bu girişimi sonuçsuz kalır.

Kadının toplumsal statüsünün iyileştirilmesinde büyük emek harcayan N. Muhittin özel yaşantısında mutsuz bir evlilik geçirmiş, "toplumun tükettiği bir kadın olarak gözlerini hayata küskün kapamıştır. Hayatının son yıllarında akli dengesini" (Çakır, 1997: 12) yitiren N. Muhittin, 10 Şubat 1958 tarihinde vefat edecektir.

1930'lı yıllarda N. Muhittin, popüler edebiyat dünyasında belirgin bir yere sahip olur. 1329 yılında ilk romanı diye bilinen Şebab-ı Tebah ile başlayan roman yazarlığı 1945'li yıllara kadar devam eder. Bu arada birçok gazete ve dergide aktüel konular hakkında yazar, roman ve hikâye yazarlığına hız verir. Böylelikle hem siyasal yaşamda hem de popüler edebiyat dünyasında, popüler bir kadın yazar olarak ün yapar.

Yukarıda yaşam öyküsü ve kadın hareketi alanında verdiği mücadele hakkında kısaca bilgi verdiğimiz N. Muhittin'in, bu çalışmada basın faaliyetleri alanında verdiği örgütsel mücadele ve çabalara değinilecektir.**

Basın Faaliyetleri: Türk Kadın Yolu Dergisinin Yayınlanması

Türk Kadın Yolu dergisi, Nezihe Muhittin tarafından Türk Kadınlar Birliği'nin faaliyete geçmesinden bir yıl sonra, 16 Temmuz 1341 tarihli ilk sayısıyla Türk basın hayatında yerini almıştır. Derginin kapağında "Kadın Yolu: Asri Türk Kadının Şehrahıdır" yazılıdır. Yine 4. sayıdan sonra iç kapakta "Türk Kadınlar Birliği'nin naşir-i efkârıdır" yazısı mevcuttur. İlk sayısında derginin amacını "Kadın Yolu, Türk Kadını memleket menafının kendisini davet ettiği mefkurevi hedefe isal edecek bir şehrah olacak ve bu yolun yine kadın elleriyle açılması bunun kıymeti tebler ettirecektir" (Muhittin 1341a:2) şeklinde okuyucuya duyuran Nezihe Muhittin, dergisi hakkında eserinde şu bilgiyi vermiştir:

"Bir sene sonra cemiyetin fikirlerine tercüman olmak üzere sırf kendi paramla "*Türk Kadın Yolu*" mecmuasını neşretmeye başladım. Bu ilk kadın gazetesine Hariciye Vekâleti muhteremesi iki sene üçer yüz lira vermek suretiyle yardım etti. Bu mecmua yalnız kadın faaliyeti yalnız kadın eliyle çıkan ilk mecmuadır" (Muhittin 1931:104).

Nitekim dönemin önemli mecmualarından *İçtihat*, 1 Ağustos 1925 tarihli sayısında derginin yayımlandığına dair ilanında şu bilgileri aktarmıştır: “Türk Kadınlar Birliği reisi Nezihe Muhittin (Tepedelenligil) Hanımefendi tarafından neşredilmeye başlanmış haftalık bir mecmua-i nefesidir. Muharirlerinin en çoğu hanımefendilerdir, tabii ve resimleri pek güzeldir” (Seçkin 1990:286).

N. Muhittin, derginin ikinci sayısında yine derginin amacını ve ortaya çıkışını şu şekilde açıklamaktadır: “İşte *Kadın Yolu* vaziyetimizin şu fevkalade müsaadekarlığından istifade edecek meydan-ı intişare çıktı. Nemayesi, Türk Kadınının inkişafında ve gayur bir yardımcı olmaktadır. Maksadımız manasız ve müfrit bir sufrajetlik değildir. Türk kadınının tam bir vatandaş mertebesine çıktığını görmektir. İnkılabın ve Cumhuriyetin feyai ile, kanunlarımız ve müessasat-ı medeniyye ve içtimaiyemiz bu pürnesipler dâhilinde hayırlı ve mesut bir tebeddüle uğrarken bu uğurda (*Kadın Yolu*)’nun naciz bir hizmeti olursa kendimizi bahtiyar addedeceğimiz bize, bu mesud tevehhülü idrak ettiren Cumhuriyet’i ve onun amil mübecceli olan dahi Reis-i cumhurumuzu takdis edelim” (Muhittin 1341b:18).

Dergide, dönemin kadına yönelik sorunlarının işlendiği, dünya kadınlık hareketi ve cemiyetlerinden haberler yer aldığı gibi, kadının ev içi rolleri ile ilgili ev ekonomisi, idaresi, el işi, yemek, mutfak bilgileri giyim gibi geniş aktüel konular işlenmiştir. Kadınlar Birliği’nin yaptığı işler, faaliyetleri, düzenlenen balolar, konferans ilanları da dergi sayfalarında, ayrıca geniş yer

tutmaktadır. Bu noktada, dergi bir anlamda Türk Kadınlar Birliği'nin ve Nezihe Muhittin'in amaçlarına ve fikirlerine uygun bir yayın politikası çizmiştir denilebilir. Dergide Birliğin, diğer Batılı kadın örgütleri ile aktif bir ilişkide bulunduğunu gösteren, Nezihe Muhittin'e gönderilen mektuplar da yayımlanmıştır.

Derginin ilk sayısında Uluslararası Kadın Cemiyeti gazetesi başyazarı (*Suffragii* Redaktörü) Katherine Bompas (1341:9) tarafından N. Muhittin'e gönderilen 20 Haziran 1925 tarihli mektupta, Bayan Corbell Ashby'nin *Türk Kadın Yolu*'na makale göndermek istediği, *Türk Kadın Yolu*'nun *Suffragii* adlı dergileriyle değiş tokuş yapılması önerisi yer almaktadır. Ayrıca bu dergideki ilgi çeken makalelerin de *Türk Kadın Yolu*'nda yayınlanabileceği önerisi vardır. *Türk Kadın Yolu*'nda yer alan haberler ile Türkiye'deki kadın hareketlerine dair haberlerin de kendilerine iletilmesi ricasında bulunmaktadır. Genel büro sekteri K. Bompas (1926: 16), Nezihe Muhittin'e gönderdiği 5 Kasım 1926 tarihli mektubunda ise üye olan derneklerinin ülke bayrakları eksik olduğu için gelecekteki kongrede kullanılmak üzere N. Muhittin'den bayrak gönderilmesini rica etmektedir.

Derginin ikinci sayısında yer alan Gorda Mayer imzasıyla "Kadınlar Birliği Reisi Nezihe Muhittin Hanım'a" başlıklı 29 Haziran 1925 tarihli mektupta (Mayer, 1341: 32) ise Eylül 1925'te Cemiyet akvam-ı heyet-i umumiyesinin esaret komisyonuna bir kadın üye seçileceğine dair ortak bir dilekçe verileceği yazılıdır. Çeşitli amaçlarla esir alınan ve esir ticaretinin yaşandığı toplumlar hakkında geniş bilgisi olan ve aynı zamanda idari vasfa sahip komisyonda üyelik görevini başarıyla yürütebilmek amacıyla, Türk Kadınlar Birliği tarafından bir kadının

aday olarak gösterilmesi istenmektedir. Marguerite Korbett Ashby (1926: 16) tarafından N. Muhittin'e gönderilen 6 Ekim 1926 tarihli başka bir mektup *Türk Kadın Yolu*'nun 24. sayısında yayımlanmıştır. Mektupta N. Muhittin'in 1929'da yapılacak olan Uluslararası Kadın Kongresi'nin İstanbul'da düzenlenmesine dair Uluslararası Kadın Cemiyeti'ne bir davetiye gönderdiğini öğreniyoruz. N. Muhittin Korbett Ashby'i de İstanbul'a davet etmektedir. Bayan Ashby mektubunda diğer davetlilerin Berlin, Bükreş, Atina ve Kahire'den geldiğini yazmakta ve kongrenin feminizm hareketine ciddi ve etkili bir yardım getirebileceği yerde gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca mektupta N. Muhittin'i ve cemiyeti takdir eden cümleler de yer almaktadır: "Biz, Türk vatandaşlarımız arasında sizdeki gelişmeyi izliyoruz ve hareketin coşkunuza cesaretinize ve inancınıza neler borçlu olduğunu görüyoruz."

Örnek bilgiler olarak sunduğumuz bu mektuplardan anlaşılacağı üzere N. Muhittin, gerek basında gerekse feminist örgütlenmede sergilediği faaliyetlerin oluşum sürecinde, Batı'daki kadın örgütleri ile sıkı bir ilişki içerisinde olmuş, Türk kadınlığı ve feminist hareket açısından Batı'da olumlu yankılar uyandırmıştır. Nitekim 12. Uluslararası Kadın Kongresi 1932 yılında İstanbul'da düzenlenecektir. Fakat o dönemde birliğin başkanı Latife Bekir'dir.

Kadının siyasal haklarının kazanılması yolunda mücadele veren dergi, sadece bu alanda yayın yapmamıştır. Nezihe Muhittin'in asli vazifeleri dediği kadının ev içi rolleri hakkında yazıların yazıldığı dergide kadının toplum ve aile içindeki konumu ile alakalı birçok konu da ayrıca yayımlanmıştır. Derginin güçlü bir yazı kadrosu vardır. Sanat ve edebiyat konularının

işlendiği dergide önemli imzalar (Toksa, Çakır ve diğerleri 1993:314–320) görülür: Raif Necdet, Cevriye Cemil, Yaşar Nezihe, Yaşar Nabi, Kani Kamil, , Mahmut Vedat, İrfan Emin, Fahri Zeki, Abdullah Cevdet, Ekrem Reşit şiirleriyle Hamilton Habdi, Yaşar Nabi, Cevriye Cemil, Bedia Mustafa, Aziz Mahmut, Fahri Zeki, Seniha Rauf ve Aziz Hüda romanları ile Cemal Ethem, Ercüment Ekrem, hikâyeleriyle dergide yer alan imzalar arasındadır. Nezihe Muhittin'in "Gamlı Gönüller", "Sarhoş" adlı hikâyeleri ve "Hasret" adlı romanı derginin sayılarında yer almıştır. Pakize Ahmet, Enver Behnan, Ali Sami, Yaşar Nabi, Cemalettin Sahire, Aziz Hüdai, Cemal Zeki, Şukufe Nihal, Dr. Fahrettin Kerim, Efsayış Yusuf, Hüseyin Rahmi, Emine Kamil, Raif Necdet gibi imzalar, sosyal konularla ilgili yazanlar arasındadır.

Nezihe Muhittin'in, kadının toplumdaki yeri ve rolü hakkında yazmanın dışında sanat ve edebiyata ilişkin makaleler de yazdığı görülmektedir. Derginin 4. sayısında Galatasaray'da açılan yedinci resim sergisi hakkında duygularını aktarırken resim sanatına ve sanatçılara ilişkin şu düşüncelerini belirtir:

"Medeni beşeriyet arasında, her yerde ve her zaman sanatkârlar kadar mahrumiyeti, bedi'i telezzüzle iftihar eden münevver bir zümre yoktur. Sanatkâr, şairin zevk bedi'asıyla beslenip hatta mesud olan mümtaz ve nezih bir mevcudiyettir. Ekseriyetle fakr-u zaruret, maddi müşkilatla karşılaşmasına rağmen bu yüksek sınıfa ben bedbahttır diyemem. Çünkü sanat bütün hudutları aşan müşterek ve necip bir mevrus beşeriyet bir mabed medeniyetidir. Yüksek bir eser bila-istisna herkesin aynı his ta'zim vücud ile önünde eğildiği bir abidedir (...) Resim sergisinde insanın göğsünü kabartan bir nokta da, kadın ressamların

keminen ve keyfiyeten hem ayar eserler meydana getirmeleridir.”
(Muhittin, 1341c:2).

N. Muhittin, 26. sayısında da edebiyat dünyasının önemli imzalarından Süleyman Nazif Bey’in ölümü münasebetiyle yazdığı makalesinde kendi edebiyat dünyasına ilişkin bir anısına yer vermiştir:

“Merhum üstad pek mültefet, gençlere sevimli bir müşavvaktı. Bende yaydığı tesiri hiç unutmuyacağım ve bunu yâd etmekle hissettiğim minnettarlığı tertil ve teyit edeceğim: Bir zamanlar zaten vujud olmayan ruhuma garip bir kesafet çökmüştü, yazı yazmıyordum. Bu esnada Celal Nuri Bey’in edebiyat-ı umumiye-i mecmuasında “Rüzgârlar Neler Söylüyor?” unvanlı bir mensurem ihtişar etti.

Bu küçük yazının altında iki üç satırlık iltifat vardı. Sordum: Süleyman Nazif Bey yazdı; dediler. Üstadı hiç tanımıyordum. Bu bir iki kelime kalbime vası bir feyz ve inkişaf verdi. Her ne zaman edebi bir yazı yazmaya uzandığım anda, ilk ilhamı Süleyman Nazif Bey’in taltifinden aldım. Sonra merhumla tanıştık”(Muhittin, 1927:3).

N. Muhittin, “İstanbul ve Beyoğlu’nda İki Levha” adlı yazısında İstanbul’un iki farklı yüzünden söz eder. Bu yüzlerden biri, gündelik hayatın geleneksel ilişkilerini değerleriyle değişmeden yaşayan bir Türk ailesinin yaşam tarzıdır. İstanbul’un

en kuytu ve mütevazı bir mahallesinde oturan bu aileden bahsederken Yazar, olumlu bir izlenime sahiptir. Çevrenin tasvirini yaparak gelenekselliği tüm doğallığıyla yazısına aktarır. Diğer dünyayı yazısına aktarırken eleştirel bir dil kullanır. Bu dünya, Beyoğlu'nun Galata'nın arka sokaklarında, gece hayatının tüm eğlencesi, sarhoşluğu, rezaleti ve sefaletiyle yaşandığı dünyadır. Bu dünyaya ilişkin izlenimlerini N. Muhittin, okuyucuya şu şekilde aktarmaktadır:

“Zannedersiniz ki karanlık, dar sokaklarında, ellerinde sıyrılmış keskin ve sivri kamalarla küfür püsküren kuduz bir sürü behayim pusu kurmuştur. Karmanyola, yan kesici, esrar ve cenabet yuvalarının arasından mütedehhiş ve mütevehhim geçersiniz. (...) Tünelin boğucu imdadından sonra ciğerlerinize giren hava yabancı bir havadır. (...) Oraları sanki fuhuş kaynağından cereyan eden körpe ırmakların bir mansabıdır.(...) Muhteşem bir otomobilin mütefezzim horurtusu samienizden temevvüc ederken, içinde mest ve ma'rüz hara atan siyah sivri feslilerin arasında en miskin bir zillate sızmış bir kadın hayvlası eder ve otomobile binmekten öğrenirsiniz (Muhittin, 1341d:2–3).

Makalesini, “bu da karşı yakanın iç yüzünden gören gözlere açılan karanlık bir sahifedir” sözleriyle bitiren Muhittin, olumsuz değişimin yarattığı ahlaki çöküntüden kaynaklanan rahatsızlığını, endişelerini dile getirir. *Türk Kadın Yolu*'nun kadın haklarını savunma mücadelesinde yayımladığı yazılardan birkaç örnek verirsek, bu yoldaki yayının politikası hakkında daha geniş bir bilgi vermiş olacağız. Bu makalelerden biri Kemalettin Şükrü'nün kaleme aldığı “Kadınlık Cereyanı Hangi Gayeyi Takip Etmelidir?” “Ben Feminizmi Nasıl Anlarım ?” adlı yazısında kadını erkeğe

benzetmeye çalışan, erkekle aynı hukuka sahip olmasını isteyen bir kesimi eleştirerek, kendi bakış açısıyla feminizme bir tanım getirmektedir. Kemalettin Şükrü'nün makalesinde belirttiği görüşler Nezihe Muhittin'in görüşleriyle bir benzerlik taşımaktadır: "Kadın, erkekle müsavi hukuk talebini, hukuk-ı siyasiyyeye mazhariyet temennisini bir gaye olarak değil, gayeye vasıl için bir vasıta şeklinde görmeli ve ona göre çalışmalıdır. Kadın erkekle müsavi değildir ve olamaz. Eğer kadın böyle bir iddiada bulunursa kendi kaybeder. Kadının mevki müsavatta değil, tefevvuktadır" (Şükrü, 1926:4). Şükrü'ye göre, kadın bu şekilde bir eşitliği yaşarsa yeniden fakat farklı bir biçimde köleliği yaşayacaktır. Bugünkü medeniyette kadın ne istediğini bilmemektedir. Bu yüzden aile yuvası içindeki kutsal ve yüce makamından alınarak çalışmaya, hayatının yorucu muhiti içinde bir "amale kadın" durumuna düşürmüştür. Erkekle eşit olacağım diye asıl kadınlık kimliğini kaybetmiştir. Oysa kadının erkekle eşit hukuka sahip olma isteği hiçbir vakit kadınlığını kaybetmek manasını taşımamıştır. Kadın "erkeğe teveffukla, erkeğin mazhar olduğu hukuktan fazla müstesna bir hukuka malikiyetle kabildir" (Şükrü, 1926:4) diyen yazar, çalışma hayatından örnekler verir: Kadının kendine özgü mazeretleri (doğum, regl, hamilelik dönemi, çocuk emzirme) yüzünden daha fazla dinlenmeye ihtiyaç duyar. Oysa günümüz kadını sırf eşit olmak adına girdiği çalışma hayatında bu gibi özel haklara sahip olmadığı gibi izinli dönemlerinde yevmiyesi kesilmektedir. "Erkekten başka bir şekilde halk olunması kadına müstesna bir mevki verilmiştir. İşte kadın bu müstesna mevkiinin icabatına çalıştığı müessesin tab'iyyet etmesini istemiştir" sözleri ile Kemalettin Şükrü (1926:4), yeni çıkan çalışma yasasının bazı estetikleri olmakla beraber kadınlık için olumlu maddeler içerdiğini de belirtir.

Maarif müdürü Kemalettin Şükrü, karşı çıktığı feminist anlayışı takip eden örgütlerin kadının aleyhine çalıştıklarını söyleyerek “böyle teşebbüslere “temin-i hukuk-ı nisvan” teşebbüsü denemez, ancak “kadını erkekleştirme hareketi” (Şükrü, 1926:5) denileceğini vurgular. Yazısında, “kadın ancak iyi bir ‘beşer’, iyi bir ‘vatandaş’ olduktan sonradır ki analık ve zevcelik mevkiini şerefine muvafık bir surette ve kendisinden beklenen şekilde muhafaza ve ihzar edebilir” (Şükrü, 1926:5) şeklindeki sözleri, onun Nezihe Muhittin ile ortak bir görüş sergilediğini göstermektedir.

Türk Kadın Yolu'nun güçlü imzalarından Enver Behnan ise bir yazısında, Cumhuriyet kadının ilan edilen medeni kanun hakkında neler düşündüğüne dair bir ankete yer vererek, kadın hukukuna ilişkin bir kamuoyu yoklaması yapmayı amaçlamıştır. Ankette şu sorular yer almıştır:

“1. Meşrutiyet'teki kadın hayatıyla, Cumhuriyet'teki kadın hayatı arasında ne gibi farklar görüyoruz?

2. Tesettüre taraftar mısınız?

3. Kadınların siyasi hayata karışmalarına ne dersiniz?

4. Dans salonlarına giden kızlar hakkında fikriniz nedir?

5. Medeni nikâhtan büyük faydalar bekliyor musunuz?”

(Behnan, 1926a:1)

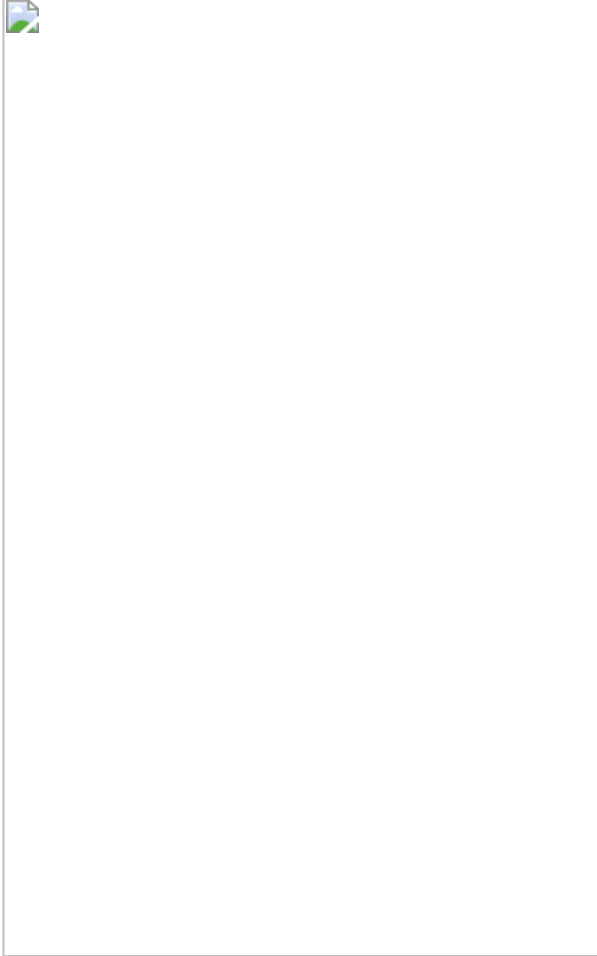
Dünya kadınlığının durumuna ilişkin sorunların da yer aldığı anketteki sorular dönemin muallimlerinden Türkan Altay Hanım'ın yanıtlarına da ayrıca yer verilmiştir. Türk kadınlarının ankete katılmalarını rica eden Enver Behnan, "Belediye İntihabatında Cumhuriyet Kadını" adlı diğer yazısında Türk İnkılâbının dünya milletleri üzerinde yarattığı büyük tesirden söz eder: "Kanun-i medeni, bugünkü nesle en büyük refahı verecek bir kanundur. Kanun-i medeni ile yıllarca ezilen kadını da erkeğin esaretinden kurtardı. Bundan anlaşılıyor ki bugün içtimai hayatında kadının da bir mevkii vardır. Cumhuriyet kadını ile erkeği arasında fark yoktur (Behnan, 1926b:2) şeklinde medeni hukuka ilişkin görüşlerini belirten yazar, henüz tanınmamış olan seçme ve seçilme haklarının da en kısa zamanda elde edileceğini, en azından şimdilik, belediye intihabı hakkını layıkıyla kullanmasını vurgulayarak, inkılâba duyduğu güveni ve ümitli olduğunu dile getirir. Enver Behnan başka bir yazısında ise Türk kadınının inkılâbın yarattığı özgürlük ortamından, yaralanmasını, asırlarca yattığı esaret uykusundan uyanmasını, medeni dünya kadınlığı gibi yaşamasını istemektedir.

Sonuç Yerine

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, Türk kadını siyasal ve hukuksal hakların mücadelesi ile ilk kez Cumhuriyet döneminde tanışmamıştır. Özellikle Meşrutiyet döneminde Türk kadını yayımladığı, okuru ya da sahibi olduğu

dergilerde sorunlarını yılmadan dile getirebilmiştir. Ulviye Mevlan'ın yönettiği *Kadınlar Dünyası* dergisi ile derginin bağlı olduğu Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin (1913-1921) radikal görüşleri ve tavırları buna örnek gösterilebilir. Aynı radikal tutumu N. Muhittin'in önderliğinde *Türk Kadın Yolu* dergisinin çalışanları ve Türk Kadınlar Birliği sergilemiştir. Sadece kadın sorunlarıyla değil, toplumun en önemli sorunlarıyla da ilgilenen N. Muhittin, yaşamı boyunca bağımsız-yerli bir ekonomi, millî bir eğitim sistemi, Millî kültür, güçlü bir siyasal yapı, sağlıklı bir nesil idealinden hareket etmiştir. Sayısız sosyo-kültürel faaliyete imza atan, edebiyat ve basın dünyasında popüler bir yazar olarak ünlenen N. Muhittin, bu idealini tutarlı bir çizgide sürdüren dönemin önemli "aydın" kadınları arasındadır.

** Makalenin basımındaki sınırlılıklar nedeniyle N. Muhittin'in dernek faaliyetleri bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

1. Ashby, Marguerite Korbett (1926). "Mme. Nezihe Mouhıddine", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 24, 15 Kanun-ı Evvel:16.
2. Behnan, Enver (1926a). "İçtimai Anket: Cumhuriyet Kadını Ne Düşünüyor?", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 23, 15 Teşrih-i Sani:1-2.
3. Behnan, Enver (1926b). "Belediye İntihabatında Cumhuriyet Kadını", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 24, 15 Kanun-ı Evvel: 2-3.
4. Bompas, Katherine (1341). "Mme. Nezihe Muhittin", *Türk Kadın Yolu*, Sayı:1, 16 Temmuz: 9.
5. Bompas, Katherine (1926). "International Woman Suffrage Alliance", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 23, 15 Teşrih-i Sani:16.
6. Caporal, Bernard (1982). *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No:233.
7. Celasın, Zehra (1946). *Tarih Boyunca Kadın*, İstanbul: Ülkü Kitap Yurdu.
8. Çaha, Ömer (1996). *Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Ankara: Vadi Yayınları.
9. Çakır, Serpil (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
10. Çakır, Serpil (1997). "Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan ve Nezihe Muhittin", *Toplumsal Tarih*, Cilt: VIII, Sayı: 46, Ekim: 6-14.
11. Mayer, Gorda (1341). "Kadınlar Birliği Reisi Nezihe Muhittin Hanım'a", *Kadın Yolu*, Sayı: 2, 23 Temmuz: 32.

12. Mercancıgil, Muharrem (1958). "Kayıplarımız", *Yeni Yayınlar Aylık Bibliyografya Dergisi*, Cilt: III, Sayı: 7, Temmuz 1958: 212-213.
13. Muhittin, Nezihe (1341a). "Kadın Yolunun Şiari", *Kadın Yolu*, Sayı: 1, 16 Temmuz: 2.
14. Muhittin, Nezihe (1341b). "Cumhuriyetin Türk Kadınlığı Üzerinde Feyzi", *Kadın Yolu*, Sayı: 2, 23 Temmuz: 18.
15. Muhittin, Nezihe (1341c). "Galatasaray Yedinci Resim Sergisi Münasebetiyle", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 4, 6 Ağustos: 2.
16. Muhittin, Nezihe (1341d). "İstanbul ve Beyoğlu'ndan İki Levha", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 7, 27 Ağustos: 2-3.
17. Muhittin, Nezihe (1927). "Süleyman Nazif Bey'den Birkaç Hatıra", *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 26, 15 Kanun-i Sani:3.
18. Muhittin, Nezihe (1931). *Türk Kadını*, İstanbul: Nümune Matbaası.
19. Seçkin, Süheyla (1990). "*İçtihad Mecmuası (101-200. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
20. Şükrü, Kemalettin (1926). "Kadınlık Cereyanı Hangi Gayeyi Takip Etmelidir? Ben Feminizmi Nasıl Anlarım?" *Türk Kadın Yolu*, Sayı: 18, 15 Mayıs: 3-7.
21. Topçuoğlu, Orhan (1984). *Cumhuriyet Döneminde Olaylarda ve Mesleklerde, Basınımızda Yer Alan İlk Kadınlar*, Ankara.
22. Toska Zehra, Serpil Çakır ve Diğerleri (1993). *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Kadın Dergileri Bibliyografyası*, İstanbul: Metis Yayınları.